

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2021.19.19.11>

UDK: 791.221.4

791.633-051 Костнер К.

■ KONCEPT PLEMENITOG DIVLJAKA U KOSTNEROVOM VESTERNU *PLES SA VUKOVIMA*¹

GORAN PETROVIĆ²

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

Beograd, Srbija

Ovaj rad analizira Kostnerov western *Ples sa vukovima*, i to kroz prizmu Rusoovog koncepta plemenitog divljaka. Glavna ideja rada je da Kostnerovi Indijanci, odnosno Sijuxi, kao etičniji u odnosu na Kostnerove svetlopute Amerikance (kako u pogledu odnosa prema prirodi, tako i u pogledu međuljudskih odnosa), predstavljaju realizaciju koncepta plemenitog divljaka. Ovaj film se suprotstavlja popularnim vesternima Džona Vejna, u kojima su američki starosedeoци uvek prikazivani negativno, te svojom rusooovskom političkom filozofijom opovrgava hobsoovski pogled na Indijance kao preovladavajući u Evropi i Severnoj Americi još od sedamnaestog veka. Time što staje na stranu rusozima, *Ples sa vukovima* podriva evrocentrizam kao stanovište da je društvo evropskog tipa superiorno u odnosu na indijansko društveno uređenje.

Ključne reči: Kostner, Ruso, plemeniti divljak, Indijanci, etika.

1. UVOD

Počevši od sedamnaestog veka, evropski su filozofi na kulturu Indijanaca gledali kao na preteču civilizovanog društva. Smatralo se da je i u Evropi, koja je već u Novom veku imala vrlo uređenu civilizaciju, nekada vladalo isto toliko bezvlašće (ili sloboda) kao u Americi, te da je u nekom trenutku u davnoj prošlosti evropski tip društva, na osnovu nekakvog fiktivnog, nepisanog „društvenog ugovora“, nastao iz upravo onakve plemenske zajednice kakva je zatečena na novootkrivenom američkom kontinentu. Međutim, iako je postojala saglasnost po pitanju toga da indijanska društva

1 Ovaj rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta *Knjiženstvo – teorija i istorija ženske književnosti na srpskom jeziku do 1915. godine*, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Kontakt podaci (Email): goran.petrovitch@outlook.com

predstavljaju sliku i priliku evropske drevne prošlosti, jedinstva mišljenja nije bilo u pogledu vrednovanja indijanskog pretcivilizacijskog društva. Sa jedne strane bio je stav neprijateljstva i nadmenosti prema „stanju prirode“, kako su nazvani životni uslovi američkih starosjedelaca, mišljenje da u prvobitnoj zajednici vlada „rat svih protiv svih“, te da uspostavljanje civilizovanog, državnog oblika društva jeste jedini način da se ljudi izbave od života „u stalnom strahu i opasnosti od nasilne smrti“ (Hobbes 1929: 100–101). Ovakvo stanovište ustoličilo je u sedamnaestom veku britanski mislilac Tomas Hobs (Thomas Hobbes, 1588–1679) i upravo će ono dva stoleća kasnije činiti osnovu rasističkog antropološkog koncepta unilinearnog sociokulturnog evolucionizma, koji je opravdavao kolonizatorsko-civilizatorske aktivnosti belih Evropljana i koji je, može biti, svoju najupečatljiviju realno-političku realizaciju dobio u krilatici „Očigledna sudbina“ i američkom osvajanju takozvanog „Divljeg zapada“ (Sidky 2004: 34, 48, 114–115).

Nasuprot ovakvom pogledu na Indijance stajalo je mišljenje da „prirodno stanje“, odnosno društveni sistem američkih domorodaca, predstavlja napredan oblik društva, u odnosu na koji evropska (ili belačka američka) civilizacija, uprkos svim svojim naučno-tehnološkim pogodnostima i materijalnom bogatstvu što iz tih pogodnosti proističe, predstavlja dekadentan vid društvene organizacije, zato što posredstvom institucije privatne svojine ljude podstiče na materijalnu grabežljivost, čineći ih tako nesrećnijim (Rousseau 1913: 218–219). Ovakav sentimentalni i romantizujući pogled na američke Indijance, koji je takođe poznat i pod nazivom „koncept plemenitog divljaka“, najrečitije je zastupao Žan-Žak Ruso (Jean-Jacques Rousseau, 1712–1778), švajcarski mislilac i korifej prosvetiteljske društvene filozofije osamnaestog veka. Uprkos tome što je kroz vekove i na hobsovske i na rusoovske strani bilo mnogo filozofa i umetnika, kada se u vidu imaju istorijske činjenice koje u prilog govore neugasivoj ratobornosti i neutojivoj gladi zapadnoevropskih naroda za zemljom i u njoj pohranjenim bogatstvima, jasno je da je prevagu odnelo Hobsovo društveno-filozofsko stanovište, prema kome je, u prirodnom stanju, „čovjek čoveku vuk“ (Hobbes 1929: 101).

Inače, iako je do kraja devetnaestog veka potpuno završeno bezdušno pokoravanje tobože „divljih“ Indijanaca Severne Amerike (Južna su i Srednja Amerika pod evropsku vlast pale još ranije, u šesnaestom stoleću), debata na temu hobsovske-rusoovske jukstapozicije u vezi sa shvatanjem „stanja prirode“ nastavila se i u dvadesetom veku, i to možda ponajviše i najznačajnije u filmskoj umetnosti, čiji je nastanak, inače, baš i vezan za sami početak dvadesetog veka, ili, još preciznije, za završnicu devetnaestog i početne godine dvadesetog veka. I na filmskom platnu, kao u realnoj istoriji, prevagu je odnosila hobsovska filozofija, filozofija nadmenosti i ubeđenosti u ispravnost osvajanja „Divljeg zapada“, koju su, na jedan veoma samouveren način, otelotvorili kaubojski likovi što ih je tumačio Džon Vejn (John Wayne, 1907–1979). Međutim, pri kraju stoleća, godine 1990, u bioskopima se premijerno pojavio *Ples sa vukovima* (*Dances with Wolves*), film koji je osvojio srca gledališta i, kada je barem reč o Oskaru kao najprestižnijem kinematografskom priznanju, postao najviše nagrađivani vestern do tog trenutka i jedan od dva najviše nagrađivana do danas. Verovatno da se razlog za veliku popularnost ovoga Kostnerovog ostvarenja krije u tome što ovaj film nije, kako filmski kritičar Rodžer Ebert (Ebert 1990) kaže, „šablonski, nego je priča koja poziva na razmišljanje[...]“, ili drugim rečima, u tome što on zagovara rusoovski koncept plemenitog divljaka, a ne prati onaj stereotipni vejnovski (a zapravo hobsovski) obrazac, u kome su svetloputi američki kauboji heroji, a Indijanci krvoločni zlikovci koji služe tome tek da gledaoce zabave svojim

ratnim pokličima i akrobatskim ispadanjem iz konjskog sedla kad god ih u punom galopu pogodi tobože „zasluženi“ američki metak. S tim u vezi, naš cilj u ovome radu jeste da sagledamo na koji to konkretan način u *Plesu sa vukovima* Kostner Indijance predstavlja kao ljude koji su, baš zbog svoje necivilizovanosti, plemenitiji i bolji od civilizovanih belaca, a polazimo od pretpostavke da se to najbolje može postići direktnim poređenjem indijanskih likova, na jednoj, i belččkih, odnosno američkih, na drugoj strani.

2. KONCEPT PLEMENITOG DIVLJAKA U *PLESU SA VUKOVIMA*

U smislu radnje, *Ples sa vukovima* govori o jednom američkom poručniku i veteranu Građanskog rata po imenu Džon Danbar koji, želeći da vidi američku granicu, kako sam kaže, „pre nego što nestane“ (Costner 1990), odlazi preko Misisipija, u utvrđenje Fort Sedžvik, najzapadniju ispostavu američke vojske i tamo stvara čvrsto prijateljstvo sa jednom grupom Sijuksa, toliko čvrsto da i sam dobrovoljno postaje Sijuks, dobivši novo ime – po kome film i nosi naslov – *Ples sa vukovima* (ili *Pleše s vukovima*). O kulturološkom značaju ovog filma, koji na jedan sasvim jasan način opovrgava stereotipnu političko-holivudsku sliku o Indijancima kao nekakvim poluživotinjama koje su evropski doseljenici pravično lišili zemlje, možda je najlepše prokomentarisao Rodžer Ebert: „Ovaj se film, na neki način, iskupljuje za stotine rasističkih i plitkoumni vesterna koji su mu prethodili. Time što Sijuksima dopušta da govore svojim jezikom, time što ulazi u njihova sela i posmatra njihove načine, on ih vidi kao ljude, a ne kao urličuće divljake pred nišanom vojničke puške“ (Ebert 1990). Dakle, prema Ebertu, ključno značenje *Plesa sa vukovima* jeste u tome što se u njemu američki starosedeoci podrobno karakterizuju i, umesto kao vejnovski beslovesni krvoloci, prikazuju kao prava, emocionalna ljudska bića, ravnopravna belim Amerikancima³ koji, shodno svome etnocentrizmu, svoju rasu na filmskom platnu predstavljaju gotovo uvek u pozitivnom svetlu. Međutim, kako ćemo ubrzo pokazati, *Ples sa vukovima* se ne mora samo tumačiti kao poziv da se Indijanci posmatraju kao po ljudskosti izjednačeni sa belcima nego i kao film u kome se američki domoroci, sa svom svojom etičnošću kako u pogledu odnosa prema prirodi (duhovna ekološka svest) tako i u pogledu međuljudskih odnosa (egalitarizam, demokratičnost i srdačnost u ponašanju), prikazuju kao superiorni u odnosu na belce, ili bolje rečeno, u odnosu na hobsovske evrocentrični⁴ svetonazor.

3 Gde god se u nastavku rada budu pojavljivali termini *Amerikanac* i *Amerikanci*, oni će uvek podrazumevati samo Amerikance evropskog porekla, odnosno, bele Amerikance, bez obzira na to da li uz pomenute etnonime stoji ili ne stoji atribut *beli*, *svetloputi* ili bilo koji drugi njima sličan epitet. Za Sijukse će se, sa druge strane, koristiti termini kao što su *Indijanci*, *američki urođenici/domoroci/starosedeoci*, a nikada termin *Amerikanci*.

4 Termin *evrocentričan* ili *evrocentričnost* odnosi se na stav da je industrijska, naučno utemeljena, civilizacija evropskih naroda superiorna u odnosu na društveni sistem plemenski organizovanih domorodaca Amerike, Azije, Afrike, Australije i Okeanije. Kada se govori o navodno „superiornoj“ civilizaciji evropskih naroda, tu se misli na društveno uređenje zapadnoevropskih naroda, ali i na društveni sistem Sjedinjenih Američkih Država, koje su, kao što je poznato, osnovali iseljenici, odnosno, kolonisti iz Zapadne Evrope. S tim u u vezi, kad god u nastavku teksta bude reči o evropskom tipu društva, podrazumevaće se društveno uređenje Sjedinjenih Američkih Država, odnosno belih Amerikanaca.

Kao prvo, etičnije ophođenje Indijanaca prema prirodi (u odnosu na ono koje su praktikovali i koje i dan-danas praktikuju belci kao uspešni zavojevači i nametači industrijskog tipa društva u Novom svetu) vidljivo je u tri primera u filmu *Ples sa vukovima*. Prvi put, sijusko poštovanje nasuprot belčkom nepoštovanju prirode primećuje se u prekretničkoj fazi Danbarovog upoznavanja sa načinima Sijuksa,⁵ njegovih novih suseda u okolini tvrđave Fort Sedžvik. Naime, radi se o trenutku kada Danbar, pronašavši tragove bizona koji se do tog časa nikako nisu pojavljivali (očito zbog sve većeg prisustva belaca u tim krajevima), Sijukse (koji će ga od tog trenutka, sasvim logično, zavoleti) dovodi do jednog krda tih, za Indijance toliko važnih životinja, koje, međutim, kako Kostnerovi filmski junaci uviđaju, umesto da na preriji slobodno pasu, posvuda leže mrtve i odrane, truleći i hraneći samo lešinare. Američki poručnik odmah shvata da su uzurpatorski pokolj bizona izvršili beli lovci, koji (kao što je poznato i iz istorije devetnaestog veka) uzimaju samo kože i jezike kao materijalno isplative delove bizona, dok meso – veoma često i namerno, da bi pospešili propast indijanskog nomadsko-lovačkog načina života⁶ – ostavljaju da trune:

Ko bi mogao da uradi nešto tako? Poljana je bila jasan dokaz da se radi o ljudima bez vrednosti i duše, bez ikakvih obzira prema pravima Sijuksa. Tragovi zapreznih kola koji su vodili od poljane nisu ostavljali nimalo sumnje i srce mi je potonulo, jer sam znao da to mogu biti samo beli lovci. Glasovi koji behu radosni sada su postali isto tako nečujni kao mrtvi bizoni koji su ostavljeni da trunu, ubijeni samo zbog njihovih jezika i cene njihovih koža. (Costner 1990)

Kritičarski potencijal ovog prikazanog događaja zatim pojačava (i kruniše) scena poručnika Danbara koji, dok iza sebe sluša pevanje Sijuksa u čast predstojećeg lova (ta scena sledi nakon što Danbar i Sijuksi otkriju novo krdo, ovoga puta živih i zdravih, bizona), objašnjava da, kao belac i sunarodnik oskrnavitelja bizona i sijuske zemlje, te noći od stida ne može da spava u selu, zajedno sa Indijancima, iako sada on za njih više nije „sumnjiva osoba” nego „uživalac iskrenog poštovanja” (Costner 1990): „Ne znam da li su shvatali, ali nisam mogao da spavam među njima. Nije bilo nikakvih pogleda, nikakve osude. Bilo je samo zbunjenosti jednog naroda koji nije mogao da predvidi budućnost” (Costner 1990).

Kao direktna suprotnost gore opisanim scenama ubrzo sledi scena lova na bizone kada, naišavši na drugo, obližnje krdo, Danbar i Sijuksi zajedno love bizone (Danbar lovi puškom, a Sijuksi lukovima i strelama). S obzirom na to da se u ovoj sceni jasno

5 Etnonim *Sijuksi* je generički naziv za tri, u genetskom smislu, uzajamno povezana naroda – Lakote, Nakote i Dakote – koji su sve do šezdesetih godina devetnaestog veka gospodarili severnim i središnjim delom Velikih ravnica. Najčuleniji Sijuksi svakako su Lakote, koje su se, kao ubedljivo najbrojniji i vojno najsnažniji sijuski narod, najduže suprotstavljale nasilnom ekspanzionizmu Sjedinjenih Američkih Država i o kojima u filmu *Ples sa vukovima* i jeste reč.

6 Kao svedočanstvo o tome da je istrebljivanje bizona imalo podršku u vrhu američkih državnih institucija, navodimo sledeće reči američkog generala Filipa Šeridana (Philip Sheridan, 1831–1888): „Neka ubijaju, deru i prodaju sve dok bizoni ne nestanu, pošto je to jedini način da zavlada trajni mir i da se omogući širenje civilizacije” (Brown 1970: 254).

vidi da Sijuxsi love samo onoliko koliko im je potrebno da nahrane i odenu svoje porodice i da naprave zalihe za zimu, a da preostali, veliki deo krda puštaju da nastavi lutanje prerijom, uočavamo oštar kontrast između belackog odnosa prema divljim životinjama, koji podrazumeva besomučno i neograničeno ubijanje (izlovljavanje) radi finansijske dobiti, i indijanskog pogleda na životinjski svet, koji je utemeljen na načelu da je potrebno loviti samo onoliko kolike su istinske prehrambene i odevne potrebe plemenske zajednice. Ovakva ekološko etička superiornost indijanske filozofije nad filozofijom svetloputih Amerikanaca, inače, vuče korene iz Rusoovog mišljenja da „prirodni čovek“ saoseća sa životinjama, te da ih ne napada kada nije gladan (Wolff 2010: 221, 250–251, 299), a, takođe, ona je oštromno izražena u sledećoj izreci severnoameričkih domorodaca, u predskazateljskim rečima očito direktno upućenim svetloputim zagovornicima ideologije industrijskog progressa: „Kad posećete poslednje drvo, pojedete poslednju ribu i zatrujete poslednji potok, shvatićete da ne možete da jedete novac“ (Anon. 1).

Drugi put se etička superiornost Indijanaca u smislu ophođenja prema prirodi ispoljava onda kada Pleše s vukovima zajedno sa Pticom koja se rita, sada već svojim tastom, odlazi na hodočašće na, kako Danbarov saputnik kaže, „sveto mesto“ (Costner 1990), na kome su, prema verovanjima, rođene sve životinje, hraniteljke ljudi, i koje čak i neprijatelji Sijuxsa bogobojažljivo poštuju.⁷ Tom prilikom, u svetim šumovitim brdima dvojica junaka zatiču neočekivan i užasavajuć prizor – umesto netaknute, neprekinute šume, na koju je Ptica koja se rita, kao redovni hodočasnik, odnosno posetilac ovog mesta navikao, pred očima im se ukazuje čistina, na kojoj su posvuda posećena stabla, očigledno ostavljena da trunu bez razloga, i na kojoj su takođe posvuda leševi namerno ubijenih divljih životinja (rakuna, jazavaca, tvorova, veverica, divljih ćurki, jelena itd), isto tako ostavljenih da besciljno trunu na zemlji. Naročito gnušanje izaziva činjenica da neke od životinja nisu samo ubijene, nego su još i njihovi leševi iz neshvatljivih razloga osakaćeni, pri čemu se najbizarnijim čini to što je nekoliko odsečenih jelenjih glava nabijeno na kočeve, i to tako što su njuškama okrenute jedna prema drugoj, „kao da razgovaraju“, što, kako Majkl Blejk (Blake 1989), pisac scenarija za *Ples sa vukovima*, kaže, ukazuje na „izopačeni smisao za humor izvršilaca ovog nedela, za koje se, s obzirom na to da na mestu nerazumnog pokolja i seče stabala ima svakojakog smeća karakterističnog za američku civilizaciju, sa sigurnošću može utvrditi da su belci. S obzirom na to da i ovaj nemili događaj, baš kao i onaj prethodni sa apsurdnim pomorom bizona, Danbara nagoni da se postidi zbog toga što je belac, više je nego jasan utisak o tome da su Sijuxsi bolji i moralniji od belaca kada se radi o odnosu prema životnoj sredini. Inače, s ovim u vezi, istorija devetnaestog veka zabeležila je više primera indijanskog gnušanja prema ovakvom belackom pristupu prirodi, odnosno više primera indijanske nesposobnosti da se shvati to što beli ljudi osećaju toliku mržnju prema svemu što je u divljem stanju i neuređeno ljudskom rukom, a jedan od značajnijih takvih slučajeva mogao bi biti onaj kada se Satanta (ca. 1820–1878), jedan

7 S obzirom na to da se radi o šumovitom i brdskom mestu, može biti da su u pitanju Crna Brda, najsvetije mesto za Lakota Sijukse, koje su ratnici ovog naroda zvali „srce svega što postoji“ i koje su, pod vođstvom Ludog Konja (Crazy Horse, ca. 1840–1877), u Velikom sijuskom ratu (1876–1877) hrabro i uporno branili od mnogostruko snažnije američke vojske (Brown 1970: 261–296).

od poslednjih poglavlja slobodnih Kiova, na belce požalio sledećim rečima: „Zar je beli čovek podetinjio pa nerazumno ubija a ne jede? Kad crveni ljudi ubijaju divljač, oni to rade da ne bi gladovali i da bi mogli da žive” (Brown 1970: 235).

Treći put se superiornost Sijuksa u odnosu na belce u pogledu ekološke etike ispoljava pri kraju filma, onda kada etnocentrična, arogantna i nasilna američka konjička jedinica stiže u Fort Sedžvik kao tobožnje „pojačanje” Džonu Danbaru (koje njemu, naravno, s obzirom na njegovo čvrsto prijateljstvo sa Sijuksima, uopšte nije potrebno). Na umu imamo to što, čim ugledaju dobroćudnog i pitomog vuka po imenu Dve Čarape, koji je tokom celokupnog Danbarovog boravka u Fort Sedžviku Kostnerovom junaku pravio društvo i čak jednom prilikom jeo meso iz njegove ruke, razuzdani američki vojnici pucaju na tu očigledno plemenitu i čovekoljubivu životinju (koja, inače, ima važnu ulogu u određenju Danbarovog indijanskog imena, pa samim tim i naslova filma) i ubijaju je. Kada u vidu imamo to da je ovaj neobični vuk, koga zapravo možemo poimati kao otelotvorenje plemenitosti indijanskog „stanja prirode”, među Sijuksima godinama živeo neozleđen, da bi se potom sprijateljio i sa Danbarom kao belcem koji, zbog svoje dobrote i imunosti na predrasude, biva dovoljno otvoren da i sam postane („beli”) Indijanac, postaje jasno da se u *Plesu sa vukovima* na svetlopute Amerikance gleda kao na upropastitelje neiskvarene prirode, a na Sijukse kao na rusoovske „plemenite divljake” koji, budući i sami neiskvareni, predstavljaju bolji soj čovečanstva i posjednike boljeg tipa društvene zajednice. S obzirom, dakle, na to što se Kostnerovi Sijuksi prema životinjama, tj. prirodi, bolje ophode negoli Amerikanci evropskog porekla, postaje jasno da američki režiser i istovremeno glavni glumac filma prevrednuje uobičajenu, stereotipnu vejnovsku evaluaciju evropskog i indijanskog svetonazora, a u korist potonjeg, koji vekovima, još od Kolumbovog vremena, važi kao primitivan, kao filozofija „divljaka” koji su u mraku neznanja živeli sve dok se na njihovim obalama, u njihovim šumama i na njihovim prerijama nisu pojavili „prosvetčeni” i „civilizovani” Evropljani.

Kada je reč o međuljudskim odnosima, etička superiornost Indijanaca u odnosu na bele Amerikance očigledna je u još većem broju primera nego što je to slučaj sa odnosom prema prirodi. Naime, kada se uporedi to kako se, s jedne strane, Kostnerovi svetloputi filmski junaci ophode jedni prema drugima i prema strancima i kako se, s druge strane, jedni prema drugima i prema strancima ophode Kostnerovi Indijanci, odnosno Sijuksi, može se doći do zaključka da vestern *Ples sa vukovima* indijanski način života, koliko god on tehnološki i u pogledu društvenih institucija bio jednostavan, predstavlja kao napredan u odnosu na složeni društveni sistem svetloputih Amerikanaca, te da u tom smislu ide tragom Rusoove filozofije, prkoseći, naročito u devetnaestom veku ali i dan danas prilično dominantnom, mišljenju da je naučno i tehnološki utemeljen tip društvene zajednice bolji od onoga koji je karakterisao prvobitne ljudske zajednice, a koji je na zapadu današnjih Sjedinjenih Američkih Država uspevao da opstane sve do druge polovine devetnaestog stoleća. Pri tome, srž rusoovske društvene filozofije, onakve kakva je zastupljena u ovom kinematografskom ostvarenju, čini ideja da su ljudi u prirodnom stanju srećniji, uprkos tome što, kao neko ko ne vlada naprednim tehnologijama civilizovanog čoveka, nisu bogati, i to zato što među takvim ljudima vladaju sloboda, jednakost i sloga, a ne, kao u slučaju civilizovanih zajednica, međuzavisnost, nejednakost, nadmetanje i materijalna gramzivost (Rousseau

1913: 214–215). Ovakav, dakle, rusoovski pristup socijalnoj evoluciji, koji Kostner kao tvorac Oskarima ovenčanog filma očigledno zagovara, utemeljen je na ideji da merilo naprednosti jednog društva nije razvijena tehnologija, odnosno veliko materijalno bogatstvo koje iz nje proističe, kao ni složenost društvenog sistema oličena u visokoj hijerarhizaciji stanovništva, već je to skladnost međuljudskih – porodičnih i susedskih – odnosa; ili drugim rečima, uspešno društvo jeste ono u kome su ljudi, koliko god bili lišeni različitih luksuza što ih pruža tehnologizovana civilizacija, složni i srećni, a ne ono koje, uprkos svojoj modernosti i bogatstvu, stvara otuđenost i netrpeljivost među ljudima.

Najbolji uvid u sve gore pomenuto stiće se kada se predstavi kontrast između majora Fambroa i američkih vojnika iz Fort Hejza (utvrđenje iz koga Danbar, po dobijenom raspoređenju, kreće dalje na zapad, u Fort Sedžvik), kao Kostnerovih svetloputih likova i predstavnika evropske civilizacije, i Sijuksa, kao Kostnerovih tamnopusnih likova, odnosno rusoovskih „plemenitih divljaka“. Kao prvo, major Fambro je oficir koji upravlja ispostavom Fort Hejz u Kanzasu i koji, na početku filma, nakon što Danbar srećno preživi jednu od bitaka Američkog građanskog rata pa čak i dobije odlikovanje za hrabrost, glavnog junaka filma raspoređuje u ispostavu Fort Sedžvik u Koloradu. Kako vidimo iz scena u kojima se pojavljuje major Fambro, ovaj lik se ponaša veoma čudno. Od Danbarovog ulaska u njegovu kancelariju pa sve do Danbarovog odlaska, Fambro komunicira cinično, čudeći se i podsmevajući se nagrađenom poručniku zbog toga što ovaj svoju nagradu koristi za odlazak na najzabačenije mesto brzorastuće američke imperije. Danbara, zbog njegovog ordena, ironično oslovljava sa „Ser viteže“ i nastoji da u razgovoru sa njim svoju vrednost potvrdi iako mu je ovaj nijednog trenutka nije osporio niti doveo u pitanje (radi se o momentu kada major, logično ali i netačno zaključivši da je Danbar borac protiv Indijanaca, hvalisavo, ali sa natmurenim i ciničnim izrazom lica, ničim izazvan izjavljuje: „Nisam uznapredovao do ovog položaja zato što sam glup.“) (Costner 1990). Takođe, pri završetku razgovora, major Fambro na Danbarov korektni vojnički pozdrav, otpozdravlja sa nipodaštavanjem prema instituciji u kojoj radi, ne primećujući svoju ispruženu ruku dovoljno blizu čelu i pri tome još i prezirno odmahnuvši glavom i isplazivši jezik, što jasno govori o njegovom nezadovoljstvu svojim životom i položajem koji zauzima u okviru američke vojske (u svom scenariju, Kostnerov saradnik Majkl Blejk, koji je, osim scenarija za film, napisao još i roman *Ples sa vukovima*, Fambroa opisuje kao čoveka „tužnih otečenih očiju“ i „vojnog službenika koga su, pri dodeli unapređenja, zaobišli mnogo puta i koji sada ne izgleda kao neko se dobro oseća“) (Blake 1989).

Uz sve navedeno, major je prikazan i kako mu je uniforma sva umrljana mašću od hrane (pokazatelj nemarnosti ne samo prema instituciji u kojoj radi nego i prema sebi); dok u fioci traži formular u koji će Danbaru upisati raspoređenje u Fort Sedžvik, jasno se čuje kako staklo udara u staklo, što bi se moglo uzeti kao aluzija na Fambroovu sklonost ka konzumiranju alkohola; zatim, pomenuti formular popunjava „na detinjast način“ (još jedna aluzija na nepoštovanje vojne institucije) (Blake 1989); ruke mu se strašno tresu; a takođe mu je i čitavo čelo pokriveno krupnim graškama znoja. Dakle, pored nezadovoljstva svojim poslom i životom, kod Fambroa se primećuju i tragovi ozbiljno narušenog zdravlja. Scena razgovora između Fambroa i Danbara završava se na groteskan način – naime, major, koji je do malopre postupao nadmeno i cinično, Danbara pri izlasku iz kancelarije zaustavlja skrećući pažnju na, kako se čini, potpuno

odsustvo kontrole nad svojom bešikom: „Ser viteže, upravo sam se upišao u gaće... i niko ne može da uradi ništa povodom toga” (Costner 1990). Na kraju, nakon što Danbar izađe iz kancelarije i kočijama seljanina Timonsa krene za Fort Sedžvik, major Fambro svojim podređenima uzvikuje kako „sada želi svoju krunu”, zatim se zaključava, ne puštajući poručnika Eldžina u svoju kancelariju, da bi na kraju, uz reči: „Kralj je mrtav, živeo kralj!” sebi pištoljem prosuo mozak (Costner 1990). Dakle, na osnovu svega rečenog o majoru Fambrou, moglo bi se zaključiti da njegova nesreća proizilazi iz dva razloga – prvi je njegovo nezadovoljstvo položajem majora, odnosno upravitelja jedne učmale ispostave na američkom zapadu, u mestu koje je, s obzirom na brzo pomeranje granice dalje ka zapadu, sve brže gubilo značaj, i gde je on sebi očito laskao nazivajući se kraljem, iako je to njegovo nazovi „kraljevstvo” sasvim beznačajno i daleko od središta glavnih političkih zbivanja na istočnoj obali Sjedinjenih Država (mislimo tu na Vašington, Njujork, Boston, Filadelfiju i ostala mesta u prvobitnih trinaest kolonija, odnosno u kolevci američke nacije); dok drugi razlog leži u njegovom sve lošijem zdravstvenom stanju, koje nužno ne mora, ali može biti posledica Fambroovog, kako se to njemu samom verovatno čini, karijerističkog i životnog neuspeha (verovatnoća je, takođe, i da je Kostnerov major ostao neoženjen, što bi se moglo shvatiti kao još jedan element njegove neuspešnosti). Bilo kako bilo, može se pretpostaviti da jednim dobrim delom lični neuspeh samoubice Fambroa proizilazi iz njegove nesposobnosti da se snađe u jednom surovom, hladnom sistemu vrednosti kakav je američki (odnosno evropski), a u kome uspeh počiva na istovremenom umeću poslušnosti prema nadređenima i zapovedanja podređenima, i to u kontekstu neumoljivo krute hijerarhije vojske Sjedinjenih Američkih Država, hijerarhije koja ne zna za sentimentalnost niti za lične emocionalne potrebe svojih službenika.

Kao drugo, važna je i bezdušnost američkih vojnika iz Fort Hejza, koji pod komandom jednog neimenovanog majora (očito Fambroovog zamenika) pri kraju filma dolaze u Fort Sedžvik sa namerom da, kako kažu, „uhapse neprijatelje, povrate ukradena dobra i izbave zatočenike zarobljene u napadima neprijatelja” (Costner 1990). Međutim, oni uspevaju da zarobe samo Danbara, odnosno Pleše s vukovima, i to samo zato što se ovaj, znajući da bi njegov dnevnik, koji je on vodio za sve vreme svog upoznavanja sa Sijuksima, američkim vojnicima mogao poslužiti kao trag ili mapa do sijuskog logora, vraća u Fort Sedžvik kako bi dotičnu svesku preuzeo i time barem na neko vreme spasio narod i kulturu koju je u međuvremenu zavoleo. Čim spaze Danbara, na konju i u indijanskom odelu, vojnici otvaraju vatru i ubijaju Siska, njegovog konja, iako, gledajući ga iz daljine, i ne znaju da u pitanju nije pravi Indijanac ili, kako bi oni svojim vojničkim žargonom rekli, „neprijatelj”. Zatim počinje mučenje Danbara, koji u toku svog zatočeništva, povazan okovan lancima, često trpi batine od različitih vojnika, koji mu se rugaju zbog toga što je očito prihvatio indijanski način života, a ponajviše se u zlostavljanju ističe Spajvi, koga Blejk (Blake 1989) u svom scenariju opisuje kao „čoveka jadnog izgleda koji je vojnik samo po imenu”. U toku pomenutog zlostavljanja Plesa s vukovima, na svetlost dana izbijaju sve rđave odlike američkih vojnika kao očiglednih proizvoda belачke civilizacije, koja samo formalno važi kao napredna i prosvećena. Pri tome, zloba Amerikanaca ne obuhvata samo prezir prema strancima, odnosno ksenofobiju (o tome sudimo na osnovu toga što vojnici na, u Fort Sedžvik pristiglog, Danbara pucaju samo zato što im, gledajući iz daljine, izgleda kao

Indijanac), i sklonost ka nemotivisanom nasilju nad slabijim (mislimo na to što često, bez ikakvog razloga, udaraju Danbara, okovanog u lance, što nogama i pesnicama, što kundakom puške), nego i lažljivost, koja se ispoljava onda kada Spajvi otvoreno poriče da su on i njegov kolega Edvards, kao vojnici koji su, pre ostatka čete, prvi došli u Fort Sedžvik, na krevetu u ispostavi pronašli Danbarov dnevnik, koji je u sebi sadržao Danbarovo naređenje od majora Fambroa i koji bi stoga novom majoru i poručniku Eldžinu pomogao da identifikuju zarobljenika.⁸

Na kraju, važno je osvrnuti se i na to što se u ponašanju američkih vojnika sasvim jasno očituje nedostatak discipline, što, reklo bi se, ukazuje na inherentnu faličnost evropskog društvenog sistema, čija bi zapravo ključna karakteristika trebalo da bude upravo besprekorna organizovanost. U vidu, naime, imamo to što se obični vojnici, odnosno redovi, u okviru jedinice koja pred kraj filma stiže u Fort Sedžvik ponašaju veoma razuzdano, toliko da ih njihov nadređeni, poručnik Eldžin, jedva drži pod kontrolom, morajući povremeno čak i da potegne pištolj kako bi u red doveo svoje istinski divlje vojnike (za razliku od samo nominalno divljih Sijuksa). Nedisciplinovanost američkih vojnika najupečatljivije se primećuje u sceni pucanja na dobroćudnog vuka Dve Čarape, kada poručnik Eldžin najpre poteže revolver kako bi osvetoljubivog Spajvija zaustavio da batinama ubije zarobljenog Danbara (Danbar je, inače, Spajvija, uspravno stojećeg na zaprežnim kolima, trenutak pre toga udarcem noge oborio kako bi ga sprečio da ubije Dve Čarape), a zatim i ispaljuje hitac u pravcu ostalih vojnika kako bi ih primorao da se vrate u zaprežna kola, odakle su brže-bolje pohnitali da dovrše svoju hajku na već smrtno ranjenog vuka, u koga su, kako se sasvim jasno može zaključiti, bili počeli da pucaju iz čiste obesti, trošeći municiju bez ikakvog praktičnog cilja. Takođe, u trenutku koji neposredno prethodi napadu Sijuksa na vojnike, koji će se završiti potpunom pobedom Indijanaca i oslobađanjem Plesa sa vukovima – dakle, na reci, gde su „plavi šinjeli” tražili okrepljenje – jasno se uočavaju elementi nediscipline, odnosno nepoštovanja pretpostavljenog, budući da se u toj sceni redov Spajvi prikazuje kako, budalasto se cerekajući i šeretskim pogledom tražeći odobravanje drugih vojnika u izvođenju svoje lakrdije, uperuje revolver u leđa udaljenom Eldžinu i pokretom usana simulira zvuk praska koji prati ispaljivanje metka. Dakle, kao i u vezi sa sudbinom majora Fambroa, jasno je da belačka civilizacija stvara otuđenost među ljudima, s obzirom na to da među vojnicima koji su iz Fort Hejza pristigli u Fort Sedžvik nema iskrenog prijateljstva, već samo prinudne saradljivosti, koja zavisi samo od uzajamne koristi koja se, na prvom mestu, stiče platom što se za vršenje vojne službe dobija

8 Inače, vrhunac demonizacije Spajvija kao predstavnika američke vojske i uopšte evropskog društvenog sistema u filmu dolazi u sceni kada on, na zahtev jednoga svog kolege koji vrši veliku nuždu, iz Danbarovog dnevnika cepa jednu stranicu i daje je svom drugu kako bi ovaj njome mogao da obriše stražnjicu. Pri tome pomenuta scena sadrži ogroman simbolizam, s obzirom na to da je otepljena stranica baš ona na kojoj je Danbar, u trenutku kada je shvatio da je zaljubljen u Stoji sa pesnicom, napisao „Ples sa vukovima voli Stoji sa pesnicom”, a da niti Spajvi niti njegov drug koji u tom trenutku vrši veliku nuždu, kao nepismeni, ne znaju šta na otepljenoj stranici piše – simbolizam koji imamo u vidu se, dakle, odnosi na prikazani oštri kontrast između indijanskog društva sa jedne strane, u kome itekako ima prostora za romantiku i prefinjena osećanja, i američkih vojnika sa druge strane, koji su grubo, neprefinjeno i ne umeju da vole i poštuju, već samo da vređaju i uništavaju.

iz budžeta Sjedinjenih Američkih Država, a na drugom mestu i pljačkom Indijanaca, odnosno neposrednim zadovoljenjem svojih materijalističkih ambicija u toku vršenja tobože „civilizatorskih“, a zapravo otimačkih aktivnosti. U direktnoj suprotnosti sa, na prisili utemeljenom, organizacijom američke vojske stoje Sijuksi koji, koliko god bili tehnološki inferiorni u odnosu na belce (u vidu imamo to što, za razliku od Amerikanaca, nemaju ni puške ni revolvere), ipak imaju benigniji tip društva, budući da svoju organizaciju zasnivaju na iskrenom prijateljstvu.

Indijanci, odnosno Sijuksi, koje gledalac upoznaje kroz doživljaje i opise Džona Danbara, imaju društveni sistem koji je daleko pogodniji za razvitak pozitivnih i prijatnih ljudskih odnosa i emocija u odnosu na belачki američki društveni sistem. Kostnerovi Sijuksi, zapravo, uopšte nemaju onog, kako bi to Ruso rekao, „samoljublja“ (*l'amour propre*) koje, kao nešto što podstiče borbu za bogatstvo, odnosno moć, prema ovom švajcarskom filozofu predstavlja glavnog uzročnika nesloge u društvu, te glavno obeležje savremene evropske civilizacije.⁹ Skladan suživot u okviru sijuske zajednice ispoljava se, na prvom mestu, u vidu harmoničnih porodičnih i susedskih odnosa, lepoj raspoloženosti, odnosno po tome što su Sijuksi često nasmejani i uvek spremni da pomažu jedni drugima. O svemu ovome Danbar govori eksplicitno, posle velike gozbe bizonskim mesom koja je usledila nakon uspešno završenog lova, i to na sledeći način: „Nikad nisam upoznao ljude koji toliko vole da se smeju, koji su toliko posvećeni porodici i koji su toliko posvećeni jedni drugima. Jedina reč koja mi pada na um jeste harmonija“ (Costner 1990).

Zatim, harmonija sijuskog društva očigledna postaje i kada se pažnja posveti načinu na koji Sijuksi donose za svoju zajednicu važne odluke, kao i kada se pažnja obrati na način na koji Indijanci među sobom, kolokvijalno rečeno, „dele pravdu“. Kada je reč o tome kako Sijuksi odlučuju o svojim budućim potezima, važne su dve scene većanja u tipiju poglavice Deset medveda, u kojima se sijuski ratnici prikazuju kako većaju o tome šta da čine u vezi sa tim što se u njihovoj neposrednoj blizini pojavio jedan belac. U tim scenama se vidi da među Sijuksima vlada poprilična demokratičnost, s obzirom na to da u većanju učestvuju svi prisutni, jedni tako što predlažu ideje, a drugi tako što sa predloženim idejama izražavaju ili slaganje ili neslaganje. Međutim, najveću vlast da odluči šta će se činiti ima najstariji član zajednice, poglavica Deset medveda, koji, kako saznajemo iz Blejkovog scenarija, u trenutku opisanih fikcionalnih događaja, ima više od šezdeset godina. Pomenuti poglavica, inače, veoma je mudar i obazriv, jer se za politiku mira, odnosno uspostavljanja komunikacije sa belcem odlučuje tek na

9 Inače, osim termina *l'amour propre*, Ruso u svom filozofskom opusu koristi i termin *l'amour de soi*. Pri tome i jedan i drugi pojam označavaju „ljubav prema sebi“, s tom razlikom što, za razliku od fraze *l'amour propre*, koja se odnosi na samoljublje u kontekstu organizovanog civilizovanog društva (dakle, na težnju za većim bogatstvom i višim statusom u društvu), *l'amour de soi* podrazumeva onu ljubav prema sebi koja je ograničena na težnju ka vlastitom opstanku, odnosno ka zadovoljenju gladi i samozaštiti. Potonji koncept, naravno, karakteriše čoveka u prirodnom stanju (odnosno Indijanca), koji još nije došao do stupnja visoke društvene organizacije i iskvarenosti materijalizmom, i takvo samoljublje, koje ne nalaže veliku agresivnost, niti prema životinjama i biljkama niti prema drugim ljudima, prema Rusou jeste prirodnije i benignije od *l'amour propre* samoljublja, koje nalaže nezajažljivu akumulaciju lične svojine, bez osvrta na blagostanje drugih ljudi, ali i životinja i biljaka.

drugom većanju, nakon što Danbar i sam pokaže dobru volju prema Sijuksima time što im u logor prijateljski donese samopovređenu i, zbog skore smrti muža, žalosnu Stoji sa pesnicom. Takođe, i još značajnije, Deset medveda svoju vlast ne temelji niti na bogatstvu niti na bilo kakvoj fizičkoj sili ili ucenjivanju (zapravo, u toku prvog većanja, nakon što sasluša oprečne predloga Vetra u kosi, koji predlaže napad na Danbara, i Ptice koja se rita, koji predlaže mirno uspostavljanje komunikacije, i sam kaže kako je pitanje o kome se raspravlja delikatno i kako „niko nikome ne može da naredi kakav će biti”) (Blake 1989; Costner 1990), već naprotiv na velikom životnom iskustvu, koje je godinama sticao, i poštovanju svojih saplemenika, prema kojima se ophodi brižljivo i sa mnogo poštovanja. Tu vidimo upečatljiv kontrast sa ponašanjem vladara u tobože „naprednim” zapadnjačkim društvima, gde kraljevi i predsednici svoju vlast temelje na bogatstvu i snažnoj kraljevskoj gardi, odnosno vojsci i policiji, koje za platu osiromašeni narod pretnjom i silom drže u pokornosti; a takav način vladanja Ruso je osuđivao, opisujući ga kao onaj koji je proistekao iz veštački stvorenih društvenih nejednakosti, veličajući nasuprot tome autoritet poglavica u severnoameričkim indijanskim plemenima, koji je, kao utemeljen na starosti i životnom iskustvu, te na ideji da je poglavica samo prvi među jednakima, nazivao „zadivljujućim” (Rousseau 1913: 60).

Scena u kojoj se vidi kako Sijuksi, u slučaju sukoba interesa, među sobom „dele pravdu”, jeste ona u kojoj je prikazano kako Danbar, na slavlju nakon uspešno završenog lova na bizone, Sijuksima stavlja do znanja da je plavi vojnički šešir, koji je on tokom lova izgubio, a koji sada nosi jedan krupni sijuski ratnik, njegov i da ga želi natrag. Nakon nakratko napete situacije, pri čemu napetost izvire iz toga što sijuski ratnik očito ne želi da vrati šešir, problem rešava Vetar u kosi, sada već Danbarov dobar prijatelj, time što predlaže da krupni ratnik zadrži šešir, ali da poručniku da nešto zauzvrat – što krupni Sijuks, s obzirom na to da čitavo pleme podržava predlog Vetra u kosi, i čini, i to tako što Danbaru daje svoje lepo izatkane korice za nož. Ova scena, dakle, kao i scene većanja u tipiju poglavice Deset medveda, ukazuje na indijanski smisao za egalitarizam, koga, kao što rekosmo, uopšte nema kod „plavih šinjela” iz Fort Hejza, te ona otuda odiše rusooovskim duhom, s obzirom na to da je u skladu sa Rusoovom idejom da „prirodni čovek”, upravljajući se svojim prirodnim osećanjima (od kojih je osnovno saosećanje sa patnjama pripadnika svoje vrste), pre negoli racionalnim kalkulacijama civilizovanog čoveka, živi u blagostanju, zato što ne žudi za bogatstvom nego za harmonijom sa prirodom i drugim ljudima, dok civilizovani ljudi, stremeći ka potpunoj vlasti nad prirodom, odnosno ka bogatstvu, gube sklad, kako sa prirodom tako i u okviru vlastitog društva (Rousseau 1913: 198–200).

Osim u smislu toga što se Sijuksi iz *Plesa sa vukovima* prikazuju kao mnogo skloniji demokratičnosti i egalitarizmu negoli beli američki vojnici, Kostnerovi Sijuksi se u poređenju sa svetloputim Amerikancima, pokazuju i kao etičniji u pogledu ophođenja prema strancima. U tom smislu, važno je to što, kao što u filmu možemo videti, pleme poglavice Deset medveda u svoju zajednicu srdačno i gostoljubivo prima dvoje belaca – Kristin, odnosno Stoji sa pesnicom (koju još kao dete usvaja a samim tim i spasava Ptica koja se rita, nakon što joj Poniji pobiju celu porodicu), i Džona Danbara, odnosno Pleše s vukovima (koji, već u odrasloj dobi, dobrovoljno stupa u sijusku zajednicu) – i daje im ravnopravan status sa svim Sijuksima (Stoji sa pesnicom postaje ravnopravna sa sijuskim ženama, dok Ples sa vukovima postaje ravnopravan sa sijuskim muškarcima).

Dakle, u postupanju Sijuksa nema nimalo one ksenofobije koja karakteriše svetlopute ljude, a koja nije oličena samo u tome što vojnici iz Fort Hejza Danbara napadaju i maltretiraju samo zato što je prisvojio indijanske običaje i u tome što oni u Fort Sedžvik dolaze kako bi napadali Indijance koji im ništa našao nisu učinili, već i u tobožnjoj „mudrosti” kočijaša Timonsa, koji, na samom početku Danbarovog putešestvija na američkoj granici, kaže da su Indijanci „samo lopovi i prosjaci” (Costner 1990). Naravno, kako kasniji događaji iz filma pokazuju, Timonsova kvalifikacija Indijanaca je potpuno pogrešna, s obzirom na to da se Sijuksi pokazuju kao veoma velikodušni i čovečni, dok se zapravo kao lopovi i otimači pokazuju beli Amerikanci, pri čemu tu u vidu ne treba imati samo svetlopute lovce koji potpuno iracionalno istrebljuju bizone, te američke vojnike iz Fort Hejza koji, ničim izazvani, u Fort Sedžvik dolaze da Sijuksima otmu njihovu zemlju, već i to što jedan od pomenutih vojnika, zapravo najgori među njima, redov Spajvi, u toku Danbarovog zatočeništva u Fort Sedžviku, jednom prilikom pokušava da glavnom junaku filma, usnulom zbog izmorenosti i pretrpljenih udaraca, ukrade svetlucavi indijanski grudni oklop, koji je Ples sa vukovima u razmeni dobio od Vetra u kosi.

Pored toga što se o rusovskom duhu *Plesa sa vukovima* može zaključiti na osnovu jukstapozicije između majora Fambroa i američkih vojnika na jednoj strani i Sijuksa na drugoj, o Kostnerovoj priklonjenosti Rusovoj filozofiji može se zaključiti i na osnovu ličnosti samoga Džona Danbara, kao glavnog lika, koji pred očima gledalaca, od početka pa do kraja filma, doživljava potpuni preobražaj. Naime, mislimo na to što se američki poručnik na početku filma prikazuje, poput majora Fambroa, kao otuđena ličnost, kao mladi oficir koji na jednom od mnogobrojnih bojišta Američkog građanskog rata traži brzu smrt, a umesto toga, spletom srećnih okolnosti, postaje heroj i stiče pravo da sam bira gde će dalje nastaviti vojnu karijeru, što će ga na kraju dovesti do susreta sa Sijuksima Velikih ravnica, koji će mu pomoći da prevaziđe otuđenost i pronađe samoispunjenje. Iako se kao glavni razlog za Danbarovu želju za smrću, odnosno za njegov samoubilački juriš pred strelcima južnjačke vojske, nameće to što je teško ranjen i što ne želi da živi bez ozleđene noge, koju su hirurzi nameravali (ali, naravno, zbog njegovog bekstva, nisu uspeali) da mu amputiraju, ipak se na osnovu toga što mladi poručnik, pre odlaska na preriju, ni sa jednim belcem niti belkinjom nema bliskih, prijateljskih odnosa, može zaključiti da je barem jednim delom za njegov pokušaj samoubistva odgovorna i otuđenost, odnosno nemanje iskrenih prijatelja. Uostalom, na takav zaključak navodi i činjenica da Danbar svoju nagradu za junaštvo u pobedi nad južnjacima koristi za odlazak na granicu, daleko van civilizacije i mnoštva belih ljudi, sa kojima se očito ne slaže baš najbolje.

Nasuprot njegovoj nesnađenosti u svetu u kome je odrastao, među Sijuksima vidimo jednog potpuno drugačijeg Danbara, Danbara koji je, postavši Ples sa vukovima, odnosno prihvativši sijusku kulturu kao svoju, pronašao istinske prijatelje, suprugu (Stoji sa pesnicom) i, na kraju krajeva, životnu sreću. Dakle, u samoj činjenici što Danbar drage volje odbacuje svoju staru, evropsko-američku kulturu, a prisvaja novu, indijansku, vidimo primenu Rusovog koncepta „plemitog divljaka”, prema kojoj su necivilizovani ljudi bolji od civilizovanih, zato što su bliži prvobitnom stanju, u kome čovek nije iskvaren materijalizmom civilizacije, nego živi u skladu sa prirodom i drugim ljudima. Po našem mišljenju, najbolji primer u kome se očituje superiornost

Indijanaca i njihovog „primitivnog“ načina života u odnosu na civilizovane belce jeste scena u kojoj vojnici iz Fort Hejza, tek pristigli u Fort Sedžvik, Danbaru, koga su zarobili, nude amnestiju za tobože počinjeno izdajstvo u vidu prihvatanja indijanskih običaja ukoliko pristane da im kaže gde je sijuski logor i time im pomogne da slome otpor tobože divljih neprijatelja civilizacije i američke države, na šta Danbar odgovara na jeziku Sijuksa, izgovarajući reči pune simbolike: „Ja sam Ples sa Vukovima [...]. Ja sam Ples Sa Vukovima. Nemam šta da vam kažem. Niste vredni razgovora (Costner 1990).“ Simbolika o kojoj govorimo sadržana je u tome što Danbar, pred licem smrti (vojnici mu, inače, prete vešanjem za izdaju, nakon povratka u Fort Hejz), hrabro potvrđuje da je on sada Sijuks i da neće izdati svoj indijanski narod, a u njegovom prihvatanju sijuskog identiteta leži i stav da je sijuski način života bolji i čovečniji od američkog, i to zato što u predašnjem ima čovekoljublja, iskrenosti i časti, za razliku od potonjeg u kome, kako se čini, ima samo arogancije, odnosno etnocentričnog gledišta da širenje na nauci i naprednoj tehnologiji utemeljene civilizacije samo po sebi opravdava genocid nad plemenski organizovanim urođenicima Amerike.

Postoji još jedna scena u kojoj se jasno primećuje nadmoć indijanskog načina života u odnosu na običaje svetloputih Amerikanaca. Radi se o ratu, odnosno pristupu ratovanju ili načinu vođenja rata, a scena o kojoj govorimo jeste ona koja neposredno sledi nakon bitke između Sijuksa i Ponija, u kojoj su predašnji, uz pomoć Danbara i njegovih pušaka, uspešno svoje selo odbranili od potonjih, koji u ovom filmu imaju ulogu zlih i nasilnih – dakle, hobsovskih – Indijanaca. Reči kojima Danbar promišlja o upravo izvojevanoj pobedi u sebi sadrže osudu evropskog (ili američkog) pristupa ratovanju, te sijuski način ratovanja predstavljaju kao logičniji, transparentniji i humaniji:

Bilo mi je teško da znam kako da se osećam. Nikada se ranije nisam borio u bici poput ove. U njoj nije bilo nikakvog opskurnog političkog cilja. Ovo nije bila borba za teritoriju ili bogatstvo ili da bi se ljudi oslobodili. Ova je bitka vođena da bi se zaštitile zalihe hrane koje će nam omogućiti da preživimo zimu, da zaštitimo živote žena i dece i naših voljenih samo nekoliko metara od nas. Osetio sam ponos kakav nikada nisam osetio. [...] Nikada nisam znao ko je zaista Džon Danbar. Možda samo ime nema nikakvo značenje. Ali dok sam slušao kako se moje sijusko ime iznova i iznova uzvikuje, po prvi put sam znao ko sam. (Costner 1990)

Dakle, Danbar Indijance prikazuje kao ljude koji ratuju za hranu i opstanak svojih porodica, dakle, kao ljude koji tačno znaju za šta i za koga se bore (u suprotnosti sa civilizovanim Evropljanima i Amerikancima koji ratuju za vladare koje nikad nisu videli i za ciljeve koje, sasvim verovatno, jedva i da razumeju) i koji, čak ako se u vidu imaju i Poniji kao „zli Indijanci“ iz ovog filma, u poređenju sa nezajažljivim ekspanzionizmom Amerikanaca izgledaju benigno, s obzirom na to da se bore samo za lični, relativno siromašni plen (u vidu zimskih prehrambenih zaliha), a ne za ogromne teritorije i bogatstvo članova svoje vlade.

Na kraju, treba reći i to da u *Plesu sa vukovima* ima i scena u kojima se Sijuksi prikazuju, ako ne negativno, a onda barem na jedan malo manje dopadljiv način. Takav primer, kao prvo, imamo u sceni proslave povodom predstojećeg lova na bizone, koju

smo već ranije pominjali, a u kojoj vidimo Danbara kako, osim stida zbog toga što su bezrazložni pokolj bizona izvršili njegovi sunarodnici, oseća i određenu nelagodnost zbog toga što je na proslavi video iskasapljene leševe belih lovaca kao i njihova zaprežna kola sa odranim bizonskim kožama, te brzo zaključio da tekuća proslava nije samo u čast predstojećeg lova, nego i u čast pobeđe, odnosno uspešno sprovedene kazne, nad svetloputim uljezima i lovokradicama. Iako u monologu u kome Danbar razmišlja o kazni što su je Sijuksi upravo sprovedi preovladava utisak razočaranosti zbog toga što su se svi njegovi dragi prijatelji odjednom ukazali u jednom drugačijem, krvoločnom i osvetoljubivom svetlu, ipak glavni junak filma ne zaboravlja da ukaže i na to da su ubijeni belci ipak prvi oštetili Sijukse, te da sijuska osveta, koliko god bila nedopadljiva, pa možda čak i preoštra, ipak nije neisprovocirana. Drugi takav primer imamo u sceni lova na bizone, kada Vetar u kosi iz poslednjeg ubijenog bizona vadi živu jetru i zagrizi je, da bi je potom dao Danbaru, koji uz malo vidnog oklevanja takođe od nje odgriza komad, što među sijuskim lovcima, sudeći po njihovim povcima, izaziva veliko oduševljenje. I u ovom događaju, dakle, kao u predašnjem, opažamo određeni jaz među dvema kulturama – evropskom i indijanskom. Međutim, naše je mišljenje da ove dve scene, koliko kod govore o sirovosti američkih starosjedelaca, nemaju za cilj da u pitanje dovedu nadmoć indijanske kulture nad evropskom, koja je u ovom vesteru više nego očigledna, već se njima naprosto pojačava utisak o Danbaru kao izvanredno plemenitoj i prosvetoj ličnosti koja, premda uočava i pojedine mane indijanskog načina života, ipak jasno uviđa da je život Indijanaca, i uprkos svim svojim nedostatnostima, bolji od onoga evropskog civilizovanog. Još jedan zaključak koji bi se iz tih scena mogao izvući jeste taj da istinske utopije nema, već samo društvenog tipa koji joj naliči ili joj je veoma blizak, te da indijanska rusoovska idila ne predstavlja savršen način života, koji postoji samo u teoriji, nego vid postojanja koji je, od svih postojećih društava, utopiji najbliži.

3. ZAKLJUČAK

Ples sa vukovima, delo reditelja Kevina Kostnera i jedan od najslavnijih vesterna svih vremena, može se tumačiti kroz prizmu Rusooove političke filozofije, odnosno kroz prizmu Rusoovog koncepta plemenitog divljaka. U Kostnerovom vesteru, koncept plemenitog divljaka manifestuje se kroz jednu skupinu Sijuksa koju glavni junak filma susreće i upoznaje u blizini američke vojne ispostave Fort Sedžvik u Koloradu. Kroz analizu Kostnerovih sijuskih likova na jednoj i njegovih svetloputih američkih likova na drugoj strani, pokazali smo da su Sijuksi od Amerikanaca etičniji, kako u pogledu odnosa prema prirodi, odnosno životnoj sredini, tako i pogledu odnosa prema ljudima. Kostnerovi Sijuksi, dakle, kao pozitivni likovi u *Plesu sa vukovima*, imaju visoko razvijenu ekološku svest (utemeljenu na duhovnosti, naravno, a ne na nauci), a takođe su čovečni, neksenofobični, egalitaristični i pravdoljubivi, što je sve u oštroj suprotnosti sa Amerikancima (majorom Fambroom, vojnicima iz Fort Hejza, belim lovcima na bizone i oskrnaviteljima sijuskog svetog mesta), koji su ili otuđeni ili pak drski, zli, nasilni, kradljivi, lažljivi, ksenofobični i nemaju nimalo poštovanja prema životnoj sredini, odnosno prema životinjama i biljkama. Rusoovska utemeljenost

filma dočarava se kroz lik Džona Danbara, koji od početka pa do kraja svoje pripovesti doživljava potpuni preobražaj i od otuđenog i nesrećnog Amerikanca postaje srećni i ispunjeni Sijuks po imenu Ples sa vukovima. Kroz čitav Kostnerov slavni western prožima se Rusoova misao da je stanje u kome žive „divljaci“ (ovaj termin u Rusoovo vreme nije bio tako pežorativan kao danas), odnosno prirodno stanje ili stanje koje se od prirodnog stanja nije previše odmaklo, bilo „najsrećnija i najstabilnija epoha“ u razvoju ljudskog društva, te da su „svi kasniji proboji samo izgledali kao mnogobrojni koraci u smeru usavršavanja pojedinca, ali su zapravo vodili ka zakržljavanju vrste“ (Rousseau 1913: 214). S obzirom na to da *Ples sa vukovima* očito poručuje da bogatstvo počiva u harmoniji, a ne u velikom materijalnom vlasništvu (što jasno podriva hobsovske evrocentrizam, odnosno uverenje da je evropski tip društva, koji insistira na naučno-tehnološkom materijalizmu, bolji od indijanskog „primitivnog“ društva), možda je najbolje završiti rečima jednog indijanskog mudraca, Sunčevog Medveda iz plemena Odžibva, koje zapravo sažeto predstavljaju ključni smisao Kostnerovog filma: „Smatram da merilo uspešnosti civilizacije nije to koliko su njene betonske zgrade visoke, nego to koliko je dobro u njoj čovek naučio da se ophodi prema životnoj sredini i prema drugim ljudima“ (Anon. 2).

LITERATURA

- Anon 1. Cree Indian Prophecy Quotes. [Internet]. Available at: <https://quotesgram.com/cree-indian-prophecy-quotes/> [11.07.2021].
- Anon 2. Sun Bear Quotes. [Internet]. Available at: <https://www.allgreatquotes.com/measure-of-a-civilization/> [11.07.2021].
- Blake, M. 1989. *Dances with Wolves*, Final Draft. [Internet]. Available at: https://archive.org/stream/DancesWithWolvesScriptByMichaelBlake/Dances+With+Wolves+Script+by+Michael+Blake_djvu.txt [11.07.2021].
- Brown, D. A. 1970. *Bury My Heart at Wounded Knee*. New York: Bantam Books.
- Costner, K. 1990. *Dances with Wolves*. [Internet]. Available at: <https://fsharetv.co/movie/dances-with-wolves-episode-1-tt0099348> [11.07.2021].
- Ebert, R. 1990. *Reviews: Dances with Wolves*. [Internet]. Available at: <https://www.rogerebert.com/reviews/dances-with-wolves-1990> [11.07.2021].
- Hobbes, T. 1651. *Leviathan: Part I*. Chicago: Henry Regnery Company.
- Rousseau, J.-J. 1913. *The Social Contract and Discourses*. London: J. M. Dent & Sons Ltd. / New York: E. P. Dutton & Co.
- Sidky, H. 2004. *Perspectives on Culture: A Critical Introduction to Theory in Cultural Anthropology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Wolff, L. A. 2010. *Nature and Sustainability: An Educational Study with Rousseau and Foucault*. Turku / Vaasa: Abo Akademi University. [Internet]. Available at: https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/134645137/wolff_lili.pdf [04.08.2021].

SUMMARY

THE CONCEPT OF THE NOBLE SAVAGE IN COSTNER'S WESTERN
DANCES WITH WOLVES

This paper analyzes Costner's *Dances with Wolves*, and does so through the lens of Rousseau's concept of the noble savage. The paper's main idea is that Costner's Sioux, as being ethically superior to his white Euro-Americans (in terms of their treatment of nature and also in terms of their approach to inter-human relations), are the film's realization of the philosophical concept of the noble savage. This film defies the popular westerns starring John Wayne, where the Native Americans are always depicted negatively, so with its Rousseauian political philosophy it transvalues the Hobbesian view of the Native Americans, as being predominant in Europe and North America ever since the 17th century. By siding with Rousseau's philosophy, *Dances with Wolves* undermines eurocentrism as the idea that European-type societies are superior to the Native American social system.

KEYWORDS: Costner, Rousseau, noble savage, Native Americans, ethics.

PODACI O ČLANKU

Originalni naučni rad

Primljen: 23. avgusta 2021.

Ispravljen: 1. novembra.2021.

Prihvaćen: 2. novembra 2021.